

mekversek, verses elbeszélések. Általában valamely költemény vagy prózai elbeszélés minél inkább megüti a népies hangot, minél egyszerűbb a szerkezete és minél egyszerűbbek a benne rajzolt életviszonyok, lelki állapotok, annál inkább való a népiskolába.

Meg kell még jegyeznem, hogy az irodalmi oktatás népiskoláinkban koránt sem szerepelne új tantárgyként; az irodalmi olvasmányokat egyszerűen bevezesszük a népiskolai olvasókönyvbe, s ez a tantárgy csak hadd szerepeljen mint magyar olvasás. A különbség mindössze az, hogy mi az olvasásnak határozott tárgyi célját tűzünk ki, és bizonyára nem fogja akadályozni az olvasásbeli készség megszerzését az a körülmény, hogy a gyermek az olvasás által határozott és becses tartalmat ismer meg.

Még csak két dologra kell ügyelnünk. Kívánatos, hogy az olvasmányok ne legyenek tarkán-barkán összekeverve, hanem egyes összetartozó csoportokra osztva, mint a gymnasiumi utasítás is követeli. Szükséges továbbá, hogy ha az órarenden nincs is kitéve, és a tanulók sem sejtik, de a tanító világosan tudja, hogy az ő feladata a magyar olvasást, mint irodalmi oktatást felfogni; ezért már a képző intézetekben szükséges a növendékeket e tekintetben kellően felvilágosítani.

Végül egy jámbor óhajjal fejezzük be e fejtegetést. Említetük, hogy a népiskola számára irodalmi kanont kellene megállapítani; de ez nem elég; gondoskodnunk kellene hozzá való kommentárról is a tanítók részére. E munka tartalmazhatna általános utasításokat az olvasmányok tárgyalására is és közölhetne egynehány mintaleckét is, de fődolog volna mégis az egyes költemények beható fejtegetése.

Tankönyvirodalmunkban van egy néhány magyarázatos kiadás középiskolai tanulók számára, ezek közt tanítójelöltekre nézve leghasználatosabb *Badics Ferencz. Petőfi*-kiadása. Kívánatos volna, hogy az összes népiskolai irodalmi anyagra legyen hasonló magyarázatos kiadásunk. Ezzel befejezzük a népiskolai irodalmi oktatásra vonatkozó megjegyzéseinket, a népiskolai nyelvtani oktatás egynehány kérdésére pedig talán máskor lesz alkalmunk reá térni.

MÁLNAI MIHÁLY.

HIVATALKÉPESSÉG ÉS VIZSGÁLAT.

Ausztria szinte tipikus állam arra nézve, mint mozdította elő a tudományos oktatást és képzést nem a tudomány szeretetéből, nem a szellemi haladás és felszabadulás végett, hanem mert attól az állami feladatok teljesítését várta és remélte. A mint az állam a kormányzatot, Mária Terézia ideje óta, kivette a régi feudális hatóságok kezéből, a mint a tanult burokratia egymásután elfoglalja

a közigazgatás és bírói szervezet összes ágait, úgy kellett a hivatalok betöltésénél mindinkább előtérbe lépni a szakszerű, jogi, vagy kamarai képzettségnek. Midőn pedig József császár kijelentette és szinte legfőbb elvévé tette, hogy kinevezéseknél nem lesz több tekintet származásra és vallásra, hanem tisztán csak szellemre és képességre, a képesség megállapítása, mint a melytől az uralkodó osztályba való belépés függött, egyikévé vált a legfontosabb állami érdekeknek.

Először az udvari tanügyi bizottság tárgyalja a kérdést Van Swieten elnökléte alatt (1784 jul. 16). Némcsak azt az elvet tűzi ki, hogy ezentúl vizsgálat nélkül senki se nyerhet alkalmazást, hanem azt is kimondja, hogy a követendő rendszernek az egész monarchiában egynek kell lennie, és e szerint egynek a vizsgálati eljárásnak és a bizonyítványok kiadása módjának is. Ez alapon szerkeszt patenst, mely azonban sokkal inkább oktató és felvilágosító értekezés, mint kormányrendelet.

Végleges döntés előtt a legfőbb közigazgatási hatóság, az államtanács elé kerül az ügy. Ez a tárgyalás, melyet a cs. és kir. kabineti levéltárban levő jegyzőkönyv szerint részletesen bemutattunk, nemcsak arról tesz tanubizonyosságot, minő fontosságot tulajdonítottak a monarchia legfőbb tisztviselői a tisztán tanügyi kérdéseknek, hanem érdekes emléke annak is, minő magas szempontból, és egyuttal mily gyakorlatilag nézték azokat a részleteket, miket kevésbé művelt politikusok nem is számítanak a politikához, és bizonyos megvetéssel egészen a «Schulmeister»-ek birodalmához tartozónak itélnének.

Martini Károly államtanácsos, a kitünő jogtudós, ki minden tanítója közt legnagyobb befolyással volt József császárra, mondott először véleményt. Szerinte az osztályzatokat nem az igen gyakran csalo vizsgálatok eredménye után, hanem az egész-, vagy félévi viselkedésnek megfelelően kell megállapítani: Az utóbbinak tanuja az egész iskola vagy collegium, itt titkos összejátszásról nem lehet szó. Viszont a legszorgalmasabb tanuló könnyen megbukhatik a vizsgán, az álomnak, az eledelnek, a rossz emésztésnek, az érzékek eltompulásának valami külső véletlene következtében. A kérdések olyanok, mint a pénzek; egy arany többet ér, mint száz rézből való, és a részrehajlás nem egy könnyen fedezhető fel. A tanítók tehát az évi eredmény szerint ítéljenek a deákok észbeli tehetsége felől, s e véleményöket adják át a vizsgálóknak, kik attól nagyon ok nélkül ne térjenek el. Eminens azonban csak az első 5—6 lehesen. — Szembetűnő e véleményben, a kissé erősen hangoztatott materialistikus felfogás mellett, a vizsgálatok-és az egész évi eredmény közti viszonynak helyes, most már minden pedagógus által elfogadott megítélése. Kifejezést nyer a tanári kar iránti gyanú is, minek ött, hol társadalmilag alacsonyabban álló tanárookra volt bizva előkelő ifjúság, úgy látszik, mindig volt némi alapja.

Reischach és Hatzfeld államminiszterek Martini nézetéhez csatlakoztak.

A régi kollegiális rendszer szerint, mindig a legifjabb, vagy legalacsonyabban álló tanácsos jelentette ki először véleményét, hogy ily módon a tekintélyesebbnek szava ne birhassa őt saját meggyőződésének elhagyására, s ily módon mindig a hivatalos létrán magasabban álló nyilatkozott később, kellő sorban. A végső szó, mielőtt az államtanáctól az uralkodó elé kerül az ügy, a hatalmas birodalmi kancellárt, Kaunitz herceget illette meg. Kaunitznak javaslata azt bizonyítja, hogy az éleselméjű diplomata, a finom világi, műveltségi kérdésekben is még birta találni a célra vezető utat.

Szerinte a nyilvános vizsgálatnak háromszoros a célja: 1. A tanulók tehetségének és haladásának megismerése. 2. A versengés ösztönének fölkeltése és buzdítása, végre 3. A tanítók képességének és szorgalmának ellenőrzése. Mindezen okból fontos tehát, hogy a vizsgálatok megbízhatóságához kétség ne férhessen. Csatlakozik ennél fogva a Martini által kifejtett véleményhez.

A maga részéről azonban szintén megpendít egy szmet, melynek teljes kifejtése a tanügyi bizottságnak lenne feladata.

Először is igen csekélynek tartja a szóbeli vizsgálat megbízhatóságát. A reá fordítható idő igen rövid, tehát a legtöbb a lélek-jelenléttől, a nyelv fürgeségétől és az emlékezet biztosságától függ, minek gyakran a legtanultabb híján van. Szükséges tehát, másodszor, írásbeli vizsgálat is.

A mit ért az ember, másokkal is meg bírja értetni. Ily módon ismerhető meg tehát legjobban, valóban fejében van-e a tárgy az illetőnek.

«Másrészről pedig nincs jobb mód valamit alaposan megtanulni, mint az arra a tárgyra vonatkozó írásbeli feladatokban való gyakorlat. Ez megköveteli a tanult anyag átgondolását, és a fogalmak összevetését, e kettő nélkül pedig a tanult anyag nem hat kellően a szellemre, és igen gyorsan ismét feledésbe merül».

Nem mellőzhető tehát az alsó osztályoktól fogva az írásbeli gyakorlat. Felsőbb osztályokban minden egység elvégezése után van helye. Részben elméleti, részben gyakorlati kérdések intézendők, melyekre mindjárt az iskolában meg kell felelni, írásban. Ép úgy tüzzenek ki írásbeli feladatokat a vizsgálók is, és senki ne kaphasson első osztályzatot, ki magát ennek alá nem vetette.

Ezen dolgozatok leginkább szolgálnak biztos alapjául a tanító itéletének. Ha nem szorgalmas a deák, kötelessége a szülőket értesíteni.

A vizsgálat így teljes ellenőrzése volna a tanárnak is. «Akármilyen tudós valaki, nem tanárnak való, ha igen kevés a jó tanítványa.»

Martini még csak azt jegyzi meg, hogy a feladott pensusot

így diktálják. Az írásbeli vizsgálatban meg van adva a mód a nagyrészt a jezsuitáktól átvett tanárság képességének megbíráására. A császár (augusztnus 3-án) természetesen egészen Kaunitz javaslata értelmében döntött.

MARZALI HENRIK.

A LATIN NYELV NEMZETI HIVATÁSA.

Nem szeretem a paradoxonokat, e sorok élére mégis így ellenmondó állítást tettem czímül, de a kik a magyar nyelv fejlődését, a magyar művelődés irányát behatóbb figyelemmel kísérték egy hosszú múlton át és éles szemmel vizsgálják a jelenben, nem fognak oly nagy ellentmondást találni «latin nyelv» és «nemzeti hivatás» között, egyszersmind nem fognak azzal vádolni, hogy ezt a hatásra számító kifejezést csak most és csak azért rántom elő, mert az egységes középiskola a latin nyelvnek évtizedek óta hiába ostromolt várát fenyegeti; nem is azért teszem, hisz az eddigi enquete-tárgyalások jóformán teljesen eloszlatták aggodalmamat.

Veszedelemtől tartok ugyan, azonban számos balfelfogás a közvéleményben és még több káros tünet a magyar nyelvben és irodalomban, ezek készítenek arra, hogy a latin nyelvnek régi tekintélyét e nyelvnek nemzeti hivatásával, magyar szempontból szükséges voltával próbáljam helyreállítani.

A latin nyelv ellen az elfogultságot a réaliskolák keltették föl legelőször, de *Frary*-nak hivatalosan is pártolt nézetei növelték nagyra a magyar közönségben. — Mióta *Frary* könyve miniszteri pártfogással megjelent, divat lett a latin nyelv ellen kifakadni, untalan emlegetni, hogy holt nyelv, hogy mi gyakorlati értéke sincs; egyszersmind sürgetni a latin nyelv óráinak leszállítását, a középiskola alsó osztályaiból való kiküszöbölését.

Az a laikus közönség és kivált azok a tanügyi férfiak, a kik a latin nyelv elleni hadjáratot megindították, épen nem gondolták meg, hogy mit művelnek. Nem gondolták meg, hogy hálátlanságon kívül még a könnyelműség hibájába is beleesnek, midőn vakmerő kézzel el akarják püsztitani azon hidat, mely a magyar művelődésnek nyolczszázados korszakával kapcsolja össze újabb culturánkat. Nem hivatkozom én itt a latin nyelvnek klasszikus voltára, nem a világirodalomnak örök mintáku szolgált költői és prózai termékeire, nem a latin grammatikának észfejlesztő hatására, de azt igen is hangoztatnom kell, hogy a magyar nyelv fejlődése a latin nyelv beható ismerete nélkül érthetetlen, hogy a század közepéig élt legtöbb prózáirónk és költőnk a latin irodalom tanulmánya nélkül meg nem becsülhető, sőt alig is élvezhető, hogy a magyar egyházi és jogi irodalom nagy része elátkozott kincscsé válik, mihelyt eldob-